

اهمیت مسجد در قرآن

یکی از راه‌های شناخت اهمیت موضوعات در اسلام، قرآن کریم است. مسجد موضوعی است که قرآن با نگرشی کامل و دیدگاهی جامع بدان آن پرداخته است. نوع عبارت، تأکید و میزان پرداختن به هر موضوعی، بینه‌گر اهمیت و جایگاه آن در قرآن کریم است. «مسجد» از جمله واژگانی است که قرآن بر آن تأکید می‌کند و ۲۸ بار به آن اشاره کرده است.^۱ اینکه قرآن با عباراتی قابل توجه بر مسجد تأکید می‌کند و آن را جایگاه الهی می‌داند که باید آلودگی‌های ظاهری و باطری را از آن زدود، اهمیت جایگاه مساجد را بطن می‌کند.

نفی شرک و نفاق از حرم مسجد

در سوره‌ی توبه، قرآن کریم مباحث بسیار مهمی را درباره‌ی تأسیس و تعمیر مسجد بیان می‌کند. در آیه‌ی ۱۷، خداوند نقش مشرکان را در بنای مسجد نفی و نعت آنان را در تأسیس مسجد برملا می‌کند. در آیه‌ی ۱۰۷، نفی خداوند نعت منافقان را در بنای مسجد آشکار و مقاصد شوم آنان را برای مؤمنان روشن می‌کند. نکته‌ی مهم هر دو آیه این است که در مبارزه با اسلام و بطن (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، شرک و نفاق دو لبه‌ی یک تیغی هستند. خداوند پیش از آنکه جایگاه مسجد و نقش مؤمنان را بطن کند، نقش شرک و نفاق را در تخریب وحدت و حقیقت مسجد گوشزد می‌کند.

بسط روشن است که بیپا کردن بنایی به نام مسجد هدف و انگیزه نعت؛ بلکه مقاصدی اهمیت دارد که موجب پدید آمدن مسجد می‌شود. یعنی، مسجد باید نخست بر محور توحید، اتحاد و همدلی مؤمنان باشد و اساس آن تقوا، ایمان به خدا و اقامه‌ی نماز قرار گیرد. در آیه‌ی ۱۷ و ۱۸، سوره‌ی توبه آمده است:

«مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ

^۱. معجم المفهرس، ص ۳۴۵.

يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ»، مشرکان را نرسد که مساجد خدا را آباد کنند؛ در حالی که بکفر خویش شهادت می دهند. آنانند که اعمالشان به هدر رفته و خود در آتش جاودانند. مساجد خدا را تنها کسانی آباد می کنند که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و نماز برپا داشته و زکات داده و جز از خدا نترسیده‌اند؛ پس امید است که اینان از راه یافتگان باشند.

این آیه‌ها پس از نفی نقش مشرکان در بنای مسجد، تعمی آن را مخصوص اهل ایمان می‌داند و سپس صفاتی را بیان می‌کند که در واقع پیش شرط‌های انتخاب مدیریت مسجد است. اگر اهل ایمان این سه شاخصه‌ی اساسی را داشته باشند، شایسته‌ی ساخت مسجد هستند. اینکه قرآن برای افرادی که می‌خواهند مسجد بسازند شرط می‌گذارد، گویای این است که مسجdsازی از دیدگاه قرآن ارزش و اعتبار فراوانی دارد. همچنین، در آیه‌ی ۱۰۷ و ۱۰۸ سوره‌ی توبه می‌خوانیم:

«وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَيَخْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ»، و آن‌هایی که مسجدی اختیار کردند که مایه‌ی زیان و کفر و پراکندگی میان مؤمنان است و [نیز] کمین‌گاهی است برای کسی که قبلاً با خدا و پیامبر او به جنگ برخاسته بود و سخت سوگند یاد می‌کنند که جز نیکی قصدی نداشتیم [ولی] خدا گواهی می‌دهد که آنان قطعاً دروغگو هستند هرگز در آنجا مایست؛ چرا که مسجدی که از روز نخستین بر پایه‌ی تقوا بنا شده سزاوارتر است که در آن [به نماز] ایستی [و] در آن مردانی‌اند که دوست دارند خود را پاک سازند و خدا کسانی را که خواهان پاکی‌اند دوست می‌دارد.

این آیه‌ها نخست خطر جرطن نفاق را برملا می‌کند و سپس، نقشه‌ی شوم آنان را بازگو می‌کند. قرآن در مسئله‌ی بهره‌برداری از عنوان مسجد برای ضربه‌زدن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وحدت مؤمنان، این هشدار را می‌دهد که کسانی که اهل طهارت درونی هستند و قلب‌هایشان مالا مال از نفاق است از عنوان‌ها و اعتبارهای مقدسی مثل مسجد، برای ضربه‌زدن به اسلام، استفاده می‌کنند. از این رو، مسجد مورد توجه خدای متعال با این معطل‌ها سنجیده می‌شود: اسس علی التقوی، اقامه‌ی نماز و علاقه به طهارت ظاهری و باطنی.

پرداختن قرآن به جزئیات مطالب مربوط به مسجد گواه دیگری است بر ارزش والا و گران بهای مسجد .
همچنین، تأکید قرآن کریم در آیهای مختلف، دال بر اهمیت جایگاه مسجد در آن است؛ زیرا تأکید و
ظن قرآن کریم که حکمت مطلق است بهترین مؤید ارزش الهی این پایگاه است؛ آیهای مانند:

- «قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۱ بگو پروردگارم امر به عدالت کرده
است و توجه خویش را در هر مسجدی به سوی او کن.

- «طَبَّرَ آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۲ ای فرزند آدم! زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد
با خود بردار.

- «وَ أَنْ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»^۳ مسجدها از آن خداست؛ پس باید احدی جز او را
نخوانی.

اهمیت مسجد در روایت

ائمه (علیهم السلام) درباره‌ی مسجد مطالب ارزشمند و گرانبهایی نقل کرده اند که همگنی بر ارزش و
عظمت مسجد دلالت دارد. بعضی از روایات ها به طور صریح، اهمیت جایگاه مسجد را ظن کرده است که به
آن‌ها اشاره می‌کنیم.

پطمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«الْمَسَاجِدُ أَنْوَارُ اللَّهِ»^۴ مسجدها انوار الهی است.

همچنین آن حضرت فرمود:

«أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ مَسَاجِدُهَا»^۵ محبوب ترین جای شهرها نزد خدای متعال مسجدها شهرهاست.

در حدیثی دیگر نقل فرمود:

«الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ»^۶ مسجدها محل جلوس پطمبران الهی است.

۱. سوره‌ی اعراف، آیه‌ی ۲۹

۲. سوره‌ی اعراف، آیه‌ی ۳۱

۳. سوره‌ی جن، آیه‌ی ۱۸

۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۴۷.

۵. نهج الفصاحه، ص ۱۶۷، حدیث ۷۱.

۶. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۵۶، حدیث ۳۶۳.

آنچه از کلام بطمیر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر می آید این است که مسجد از بهترین مکان‌ها روی زمین است و همواره انوار الهی و عنایت خدای بزرگ همراه آن است. تأکید بر جلوس بطمیران در مسجد، مؤید این است که بهترین، محبوب‌ترین و مقرب‌ترین بندگان خدا، بطمیران، به مسجد‌ها توجه و در آن حضور داشته‌اند. از امام صادق (علیه السلام) پرسیده شد: علت تعظیم و بزرگداشت مساجد چیست؟ حضرت فرمود: خداوند امر فرموده است به تعظیم مساجد؛ زیرا مساجد بیهت الاهی است در زمین.^۱

همچنین، امام در روایت دیگری فرمود: به مسجد بروید؛ زیرا مساجد خانه‌های خدا در زمین هستند.^۲ از این روایت‌ها به روشنی پیداست که مسجد مورد تأکید و عنایت الهی است و همچنین محل توجه انبیا و اولای خدا؛ یعنی اگر شخصی با ایمان به دنبال مکانی امن و با آرامش است، بایستی به سمت مسجد برود. بطمیر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ بَيْتٍ»^۳ مسجد خانه‌ی هر پره‌نی کار است.

در روایتی دیگر نیز فرمود:

«إِنَّ الْمُؤْمِنَ مَجْلِسُهُ مَسْجِدُهُ»^۴ همانا مجلس مؤمن مسجد است.

حضرت در واقع وجه مشترک مؤمنان، انبیا و اولای الهی را حضور در مسجد می‌داند.

عوامل حفظ و پایداری مساجد

وقتی چیزی گرانقدر باشد، اولین نکته‌ای که به ذهن انسان می‌آید چگونگی حفاظت از آن است. در مورد مسجد نفی چرین است، یعنی علاوه بر آنکه ارزش آن را بیان کرده‌اند، درباره‌ی نگهداری آن نیز روایت‌هایی نقل شده است.

اخلاص

در قرآن کریم آمده است:

«وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»^۵ مساجد‌ها از آن خداست؛ پس باید احدی جز او را

^۱ . ترجمه‌ی علل الشرایع، ج ۲، ص ۵۳.

^۲ . ترجمه‌ی میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۳۶۱.

^۳ . شهاب الاخبار، ص ۲۳.

^۴ . وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۵.

^۵ . سوره‌ی جن، آیه‌ی ۱۸.

نخوانند.

آنچه از ظاهر آبی روشن می‌شود این است که باید به اخلاص در فکر و عمل توجه شود؛ زیرا شخص با ایمان باین بداند مسجد خانه‌ی خداست، در آن، فقط باین خدا خوانده شود و ذکر و عبادتی غیر الهی نباشد. نکته‌ی اساسی‌تر آن است که شکل و تأسیس مسجد باین خدامحور باشد؛ یعنی غیر خدا در نیت و اندیشه‌ی انسان جایی نداشته باشد و انگیزی تأسیس مسجد باین برای خدا باشد.

پطمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«مَنْ بَنِيَ لِلَّهِ مَسْجِدًا لَا يُكْفِي بِهِ رِطْعٌ وَلَا سَمْعَةٌ بِنَيْ اللَّهِ لَهُ بِنَاءٌ فِي الْجَنَّةِ»،^۱ هر که برای خدا مسجدی بسازد و در آن ری و خودنمایی به کار نبرد، خدا ی تعالی در بهشت خانه‌ی او بنا می‌کند.

نیت اساسی‌ترین نقش را در عمل انسان دارد و هیچ عملی نیت که با نیت درونی همراه نباشد. از این رو، چون اساس بنای مسجد باین برای خدا باشد، کسی که برای آن همت می‌گمارد، باید ذهن خود را از ناخالصی پالایش کند؛ یعنی برای تظاهر، ری و خودنمایی نباشد. تأکیدی بر رفتن به مسجد نیت و هم‌نیت اصل است؛ چنان که پطمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود:

«مَنْ أُنِيَ مَسْجِدًا لِشَيْءٍ فَهُوَ حَظٌّ»،^۲ هر کس به هر جهت که به مسجد آتی بهره‌اش همان است.

این عبارت یعنی هر کس بر اساس نیت درونی خود پاداش می‌گیرد؛ هر کس برای خدا گام نهد، به‌طور قطع خدا پاداش او را خواهد داد.

تشویق و ترغیب

یکی از نکتهایی که در روایات‌های ائمه (علیهم‌السلام) به آن بسیار توجه شده است، تشویق و ترغیب مؤمنان به بنا، تعمیری و نگهداری و رفتن به مسجد است که به چند نمونه‌ی آن اشاره می‌کنیم.

ساختن مساجد

پطمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«هر که مسجدی، هر چند به اندازه‌ی یک لانه‌ی یک پبند، بسازد خداوند در بهشت برای او

^۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۵.

^۲. سنن ابی‌داود، ج ۱، ص ۱۲۸.

بنا می‌کند».^۱

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید:

«هر کس مسجد بسازد، خداوند برای او در بهشت خانه‌ای می‌سازد».^۲

آباد کردن مسجد

قرآن می‌فرماید:

«إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ
فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ»^۳، مساجد خدا را تنها کسانی آباد می‌کنند که به خدا و روز
بازپسین ایمان آورده و نماز برپا داشته و زکات داده و جز از خدا نترسیده‌اند، پس امید است که
اینان از راه یافتگان باشند.

همچنین، پطمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«کسی که مسجدهای ما را توسعه بخشد خداوند خانه‌ای در بهشت برایش می‌سازد».^۴

رفتن به سوی مسجد

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«مَنْ مَشَىٰ إِلَىٰ مَسْجِدٍ يُطَلَّبُ فِيهِ الْجَمَاعَةُ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ»^۵، هر کس برای
شرکت در نماز جماعت به سوی مسجدی برود، برای هر قدمی که برمی‌دارد هفتاد هزار حسنه
منظور شود.

همچنین فرمود:

«بهترین مردم کسی است که اولین نفر به مسجد وارد شود و آخرین نفر از آن خارج شود».^۶

در روایت دیگری از پطمبر اسلام (صلی الله علیه و آله) آمده است:

۱. بحار، ج ۷۷، ص ۱۲۱.

۲. کافی، ج ۳، ص ۳۶۸.

۳. سوره توبه، آیه ۱۸.

۴. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۳.

۵. ترجمه میزان الحکمه، ص ۲۳۹۱.

۶. مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۲۲۷.

«شب و روز به سوی مساجد شتافتن از اقسام جهاد کردن در راه خداست»^۱.

امام صادق (علی السلام) نیز فرموده است:

«هر کس بپلده به سوی مسجدی روان شود، پای خود را به هیچ تر و خشکی نمی گذارد، مگر آنکه از آنجا تا زمینی هفتم به جای او پروردگار را تسبیح می کنند»^۲.

نشستن در مسجد

بظہیر اکرم (صلی الله علی وآله) فرمود:

«نشستن در مسجد به جهت انتظار نماز، عبادت است؛ مادامی که حدثی سر نزنند. عرض شد: ای

رسول خدا، حدث چیست؟ فرمود: غیبت کردن»^۳.

همچنین، فرمود:

«ای اباذر! تا زمانی که در مسجد نشسته ای خدای تعالی به تعداد هر نفسی که می کشی یک درجه

در بهشت به تو می دهد و برای هر نفسی که در مسجد م می کشی ده حسنه برایت نوشته

می شود و ده گناه از تو پاک می گردد»^۴.

با نگاه به این روایت ها، این نتیجه حاصل می شود که هدف اسلام تشویق کردن و کشاندن مؤمنان به سوی

مسجد است. ذکر پاداش، بطن حسنات و نفع از بین رفتن گناهان برای آن است که مؤمنان به سوی مسجد

هدایت شوند، آن را مکانی عادی فرض نکنند و رفتن به این مکان مقدس را غریبت بشمارند.

عوامل جذب

مسجد مکانی عمومی و جای تجمع، ارتباط و راز و نظر مؤمنان است؛ بهری جای صعود معنوی و رسیدن

به کمال دینی. این مکان بایع آراسته و دل انگیزی باشد تا مؤمنان به سوی آن کشیده شوند. در روایت های

اهل بیت (علیهم السلام) نیز به این نکته توجه شده است. نظافت عاملی است در جذابیت هر مکانی.

در خصوص مسجد نیز تأکیدی بر نظافت آن شده است. حضرت علی (علی السلام) می فرماید:

^۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۴۸.

^۲. بحار، ج ۸۴، ص ۱۳.

^۳. امالی صدوق، ص ۳۴۲.

^۴. بحار، ج ۸۶، ص ۳۳۶.

«مساجد را هر هفته خوشبو و معطر کنی».^۱

در روایتی از پطمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز آمده است:

«مساجد را از نجاسات دور نگه داری».^۲

در تشویق نظافت مسجد پطمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«هر کس مسجد را خاکروبی کند خداوند پاداش آزاد کردن بنده‌ای را برایش می نویسد و اگر از

این مسجد به اندازه‌ی خاشاک‌ی که در چشم می رود غبار گیرد، خداوند دو برابر آن رحمت

خویش را به او عطا می فرماید».^۳

نکته‌ی دیگری که باید به آن توجه کرد طهارت و تمیزی بودن شخصی است که به مسجد می رود. اسلام

علاوه بر آنکه بر تمیزی و خوشبویی مسجد تأکید دارد، دستور می دهد هر کس به سوی مسجد می رود

نخست پاک و طاهر باشد^۴ و سپس ظاهری آراسته و زینت شده داشته باشد. از امام صادق (علیه السلام) در

ادامه‌ی آبی «خُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۵ روایت شده است:

«لباس‌هایی را بپوشید که برای حضور در نمازهای جمعه و عید، خود را با آن زینت می کنی».^۶

آسرب‌های حضور جماعت در مسجد

در آیین دینی ما، انجام بعضی از رفتارها و اعمال در مسجد نهی شده است. اگر به صورت دقیق و منصفانه

آن‌ها را ارزیابی کنیم، درمی یابیم که بهترین آسرب‌شناسی پیمون مسجد در روایت‌های ائمه (علیهم السلام)

نهفته است. با این توضیح که اصل وجود مسجد برای حضور مؤمنان، تجمع آنان و تشکلی صفوف جماعت

برای قرب به حق است. اسلام هر چیزی که این تجمع و جایگاه را تهدید و تضعیف کند - بعضی به صورت

حرام و بعضی به صورت کراهت - نهی کرده است. در اینجا به چند نمونه اشاره می کنیم.

۱. بحار الانوار، ج ۱۸، ص ۱۰۷.

۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۴.

۳. امالی صدوق، ص ۱۸۰.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۵۲.

۵. سوره‌ی اعراف، آیه ۳۱.

۶. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۳۳.

مباهات و مفاخره

در دین مبین اسلام، هیچ وجه تمایزی بینه انسان‌ها - از هر قوم، قبیله، رنگ و نژاد - مشاهده نمی‌شود. تنها عنصر امتیاز در اسلام داشتن تقوا است، یعنی مهار نفس و بنده‌ی صالح بودن: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ»^۱. از این رو، هر نوع خود برتری، بزرگی بینه‌ی و توجه به امتیازهای ظاهری نه‌ی شده است. به خصوص آنکه بعضی از این ویژگی‌های منفی موجب جدایی و تفرقه میان مؤمنان است؛ نظیر مباهات و مفاخره. مباهات موجب تحقیر و تحریک احساس‌ها و عواطف دیگران است و آثار منفی و زنگباری دارد. از این رو، پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود: «در مسجد، مباهات و فخر فروختن به یکدیگر ممنوع است»^۲.

پرداختن به کارهای دنیوی

چون مسجد مرکز توجه به خدا و معنویت است، بایع حریم آن از کارهای دنیوی و نزاع برانگیز محفوظ بماند. پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«صدایان را در مساجد جز به ذکر خدای تعالی بلند نکنید، از خرید و فروش و حمل جنگ‌افزار در آن‌ها خودداری نمایید»^۳.

خرید و فروش علاوه بر آنکه امری دنیوی است، یکی از عوامل نزاع و اختلاف نیز محسوب می‌شود و اشتغال به آن خودبه‌خود امر معنوی را به فراموشی می‌سپارد. همچنین، کشیده شدن بازار به مسجد موجب تنزل جایگاه و ارزش آن خواهد شد. از این رو، پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) هر نوع رفتاری را نهی کرده است که موجب فراموشی جایگاه مسجد و تنزل آن گردد.

رعایت نکردن نظافت

یکی از عوامل حفظ مسجد رعایت نظافت است. در روایتی پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«آب دهان ریختن در مسجد گناه است»^۴.

و نیز فرمود:

^۱. سوره‌ی حجرات، آیه‌ی ۱۳

^۲. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۶۹.

^۳. بحار، ج ۸۳، ص ۳۴۹.

^۴. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۶۴.

«قبل از در مسجد کفش هایتان را (از لحاظ به آلودگی) بررسی کرید»^۱.

همچنین آن حضرت فرمود:

«مساجد را از نجاسات دور نگه دارید»^۲.

محل تجمع مؤمنان باید پاک و تمیز باشد. تأکید بر نظافت هفتگی و خوشبو کردن مسجد برای ازدست ندادن جاذبه‌ی ظاهری آن است. البته، ناگفته نماند بَطْمِیرِ اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) علاوه بر تأکید به رعایت نظافت ظاهری، بَطْمِیرِ معنوی نفی تأکید می‌کند.

لحن ناروا

زبان ابزاری است برای سخن گفتن و سخن گفتن بی‌واجب است بی‌لازم و در بعضی مواقع بی‌حرام است بی‌مکروه بی‌حتی‌غی‌لازم. تردید نداریم سخنی که موجب حرمت می‌شود، نهی شده است؛ اما چون مسجد جایگاه خاص عبادت است، سخن‌های بی‌غی‌لازم و مکروه نفی‌شده است. بَطْمِیرِ اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«در مسجد، گفت‌و‌گو هر سخنی لغو و بیهوده است؛ به جز خواندن قرآن و ذکر خدا کردن و در امور

خیری سؤال و پرسش نمودن و عطا کردن خیر»^۳.

از این رو، سخنی که خارج از این امور باشد لغو و بیهوده شمرده شده است. بَطْمِیرِ اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله)

در روایتی دیگر می‌فرماید:

«لحن ناروا در مسجد حسنات انسان را از بین می‌برد»^۴.

آن حضرت همچنین قسم خوردن در مسجد را یکی از آفت‌های مسجد نام بردند:

«هر چیزی آفتی دارد و آفت مسجد قسم خوردن در آن است».

چون زبان ابزاری گزنده و ممکن است موجب شکاف و اختلاف شود، حتی صحبت‌های معمولی که

حاصلی جز غفلت ندارد نیز در حریم مسجد ممنوع است؛ زیرا در مسجد اصل ذکر است. رسول اکرم

(صلی‌الله‌علیه‌وآله) در روایتی می‌فرماید:

^۱. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۴.

^۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۴.

^۳. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۷۱.

^۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۱.

«هر کسی که در مسجد شعری می‌خواند بگوید: خدا دهانت را بشکند، مساجد را برای خواندن قرآن برپا کرده‌اند».^۱

نبای حرم امن معنوی اسلام با سخنان بی‌حاصل و پوچ دستخوش ناملایمات گردد؛ این فضای معنوی بای حفظ شود تا همگان از آن بهره‌برند.

دهان بدبو

با مطالعه‌ی روایت‌ها به این نتیجه می‌رسیم که اسلام با هر چیزی مخالف است که موجب اختلاف و پراکندگی مؤمنان بی‌رنجش خاطر و آزرده‌گی آنان شود. شخص باایمانی که زبان خود را کنترل می‌کند و تقوای الهی دارد، اگر دهانش بدبو باشد از حضور در مسجد نهی می‌شود.

بظهور اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«وقتی کسی این سبزی بدبو (سری) را می‌خورد، به مجالس وارد نشود؛ زیرا فرشتگان از هر چه

مسلمانان را بظنوار آزرده می‌شوند».^۲

امام علی (علیه‌السلام) در این زمینه می‌فرماید:

«هر کس چیزی بوداری (مثل سری) بخورد که موجب آزار مردم گردد به مسجد وارد نشود».^۳

ابوبصری می‌گوید که از امام صادق (علیه‌السلام) در مورد خوردن سری، بظن و تره سؤال کردم؛ امام فرمود:

«خوردن آن‌ها به صورت خام بی‌پخته اشکال ندارد، همچنین معالجه‌ی بخیاری با سری اشکال ندارد؛

اما اگر کسی آن‌ها را خورد (قبل از برطرف کردن بوی آن) به مسجد نرود».^۴

رعایت شأن مسجد

در بعضی روایت‌ها بر حفظ احترام و حرمت مسجد تأکیدی شده است. نهی بعضی رفتارها برای حفظ و

تکریم جایگاه مسجد است. برای مثال، امام صادق (علیه‌السلام) فرمود:

«کراهت دارم از اینکه سواره وارد مسجد (کوفه) شوم».^۵

۱. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۱۲.

۲. جامع الاحادیث شیعه، ج ۴، ص ۴۸۳.

۳. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۲.

۴. صحیح بخاری، ج ۱، ص ۴۰۲.

۵. من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۳۰.

این سخن برای رعایت جایگاه رفیع مسجد است تا دیگران نیز با پیروی از ائمه (علیهم السلام)، حرمت مسجد را نگه دارند.

در روایت دیگری از بطعبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) آمده است:

«نمایندن ناف، ران و زانو در مسجد مانند کشف عورت است»^۱.

این روایت معنی این نکته‌ی اساسی است که مسجد با خانه و مکان‌های اجتماعی دیگر فرق دارد. حریم مسجد باین با آداب و رعایت اخلاق دینی حفظ شود و دستخوش بی‌حرمتی و رفتارهای موهن قرار نگیرد.

امام صادق (علیه السلام) در زمینه‌ی احترام به مسجد می‌فرماید:

«کسی که به مسجد احترام نفی گذارد، از رحمت خدا به دور است»^۲.

نکته‌ی دیگر، نه‌ی از آوردن دهن‌انگن و کودکان به مسجد است. بطعبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله)

می‌فرماید:

«مساجد خود را از دهن‌انگن و کودکان دور نگه دارید»^۳.

باتوجه به جایگاه معنوی و اجتماعی مسجد‌ها پذیرش این نکته امری بدیهی و ضروری است؛ زیرا دهن‌انگن و کودکان تسلطی بر خویش ندارند و رفتارهای غی‌طبیعی از آنان سر می‌زند. اگر به اصول مطرح شده در کلام ائمه‌ی اطهار (علیهم السلام) برای نگهداری از مسجدها عمل شود، به‌طور قطع مسجدها بهترین و قوی‌ترین پایگاه مسلمانان به‌شمار خواهند آمد.

مسجد و جماعت

تا اینجا در مورد عظمت و جایگاه مسجد، تقویت این جایگاه و پرهیز از تخریب موقعیت آن بحث کردیم. گرچه تاکنون بطن شده است که مسجد جای عبادت و ذکر الهی است؛ اما با نگاه‌ی به دیگر روایات‌ها در خصوص مسجد، اهمیت جماعت و نماز جماعت به این نکته می‌رسیم که همه‌ی این‌ها مقدمه‌ی تمرکز، وحدت و تجمع مؤمنان بوده است تا در کنار هم خدای بزرگ را عبادت کنند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: تحفه‌ی فرشتگان، جماعت مظن مساجد است.^۱

^۱. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۱۵.

^۲. سفینه البحار، ج ۱، ص ۶۰۰.

^۳. بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۳۴۹.

همچنین، او در کلامی دیگر برای پرهیز از تفرقه و جدایی می‌فرماید:

«شیطان گرگ انسان است؛ همانند گرگ گوسفندان، همیشه پیش‌های دورافتاده و کنار ه‌گن را می‌گنند. پس ازدسته‌بندی (گروه‌گرایی و دسته‌دسته‌شدن) پرهیز نمای و بر شما باد به حضور در جماعت و مجالس عمومی و مسجد».^۲

امام صادق (علیه‌السلام) در جواب مردی که سؤال کُود در منزل نماز طولانی همراه با مستحبات بخوانم بهتر است بی در مسجد و به جماعت فرمود: «با جماعت نماز بخوان و از نماز فردای طولانی پرهیز».^۳

امام موسی بن جعفر (علیه‌السلام) از پدر بزرگوارش نقل فرمود:

کسی که در منزل خود وضوی کامل بگنرد، مویش را شانه کند، خود را معطر نماید، سپس از خانه اش بدون عجله و با آرامش و وقار بیون بپن و به طرف محل نماز برود، درحالی که مطی به جماعت مسلمین دارد، قدمی از زمین برنمی‌دارد و نمی‌گذارد؛ مگر آنکه یک حسنه برایش نوشته می‌شود و یک گناه از او محو گردد و یک درجه به خداوند نزدیک شود؛ تا زمانی که داخل مسجد شود. سپس، امام فرمود: سپس نماز را با امام جماعت شروع کند، از طرف خداوند مغفرت و بهشت بر او واجب می‌شود قبل از آنکه امام سلام نماز را بدهد.^۴

بظهور اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«کسی که در بیستن به نماز جماعت از دیگران پیشی گنود، چنان است که گویی در ایمان پیشی گرفته است».^۵

همچنین، در حدیثی دیگر می‌فرماید:

«آگاه باشین کسی که برای اقامه‌ی نماز جماعت به سوی مسجد قدم بر می‌دارد، برای هر یک قدمش هفتاد هزار حسنه منظور می‌شود».^۶

۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۸.

۲. کنز العمال، ج ۷، ص ۵۸۱.

۳. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۴۷۷.

۴. جامع الاحادیث الشیعه، ج ۶، ص ۳۸۷.

۵. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۲.

۶. جامع الاحادیث شیعیه، ج ۴، ص ۴۵۰.

همه‌ی این روایت‌ها در اهمیت نماز جماعت است. برتر دانستن نماز مختصر جماعت از نماز طولانی فرادا با مستحبات این حقیقت را بطلان می‌کند که عنایت خاصی از سوی خدای بزرگ در جماعت است. جماعت قدرت اسلام است. بظہیر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«هر کس بدون عذر موجهی با مسلمینی در مسجد نماز جماعت نمی‌خواند نمازش کامل نیست و کسی که در منزلش نماز می‌خواند و به جماعت مسلمینی بی‌توجه است غیبتش جایز می‌باشد. کسی که به جماعت مسلمینی بی‌توجه است از عدالت ساقط است و دوری کردن از او واجب است»^۱.

این تهدیدها برای آن است که کسی قصد جدایی و تفرقه نکند، آهنگ اختلاف با جماعت مسلمانان سر ندهد و راه و رسم خویش را از جماعت مسلمانان جدا نکند؛ زیرا تفرقه و جدایی و بی‌توجهی به یکدیگر خواست دشمنان اسلام و دشمنان بظہیر گرامی اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) است. مسلمان باید به جماعت خود حساس باشد و در کنار هم آهنگ وحدت و عبودیت سر دهند؛ زیرا خواست خدا و رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله) است. جمعی بن صالح از امام صادق (علی‌السلام) پرسید: کدام افضل است: نماز اول وقت فرادا یا نماز جماعت با تأخیر. امام فرمود: «وقتی مسجد امام جماعت دارد، نماز را به تأخیر بیندازد و با اهل مسجد نماز بخواند»^۲. ثواب نماز اول وقت و تأکید بر آن کم نیست؛ اما در جایی که نماز جماعت است، معصوم به نماز جماعت توصیه می‌کند.

در روایتی از بظہیر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) این نکته‌ی مهم ذکر شده است:

«مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ»^۳، حرکت به سوی مسجد، برای کسی که طالب جماعت است، برای هر گامی که بردارد هفتاد هزار حسنه و پاداش در نظر گرفته می‌شود.

نکته‌ی مهم «يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ» است؛ یعنی به قصد نماز جماعت و رسیدن به جماعت حرکت کند. همه‌ی این روایت‌ها گواه بر این است که جماعت در مسجد هدف است؛ جماعتی که راه وحدانیت و

^۱. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۹۴.

^۲. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۸۸.

^۳. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۲۸۷.

وحدت را طی کند. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) برای ایجاد نظم، هماهنگی و وحدت شانه‌های نمازگزاران را در نماز جماعت می‌گرفت، منظم می‌کرد و می‌فرمود:

«مساوی و منظم باشی، نامنظم و جدا از هم نباشی که قلب‌های شما از همدیگر جدا می‌شود».^۱

منبع: دفتر مطالعات و پژوهش‌های مرکز رسیدگی به امور مساجد

^۱. جامع الاحادیث الشیعه، ج ۶، ص ۴۷۰.